

საქართველო დემოკრატიულ სარკეში

პირველი მონაცემები საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობაზე XIII საუკუნის შუა პერიოდს ეკუთვნის. **ივანე ჯავახიშვილის** გამოთვლით, იმ პერიოდის საქართველოს მოსახლეობა 4,5-5 მილიონის, ხოლო ვახტანგ ჯაოჭვილის მიხედვით 1,8-2 მილიონის ფარგლებში მერყეობდა. ეს უკანასკნელიც კი იმ დროისათვის შეიძლება საკმაოდ დიდ რიცხვად ჩაითვალოს, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ინგლისის მოსახლეობა უელსის, შოტლანდიისა და ირლანდიის გარეშე ერთი საუკუნის შემდეგ, 1377 წლის აღწერით, 2,5 მილიონს ითვლიდა.

ბედუქუდმართმა შუა საუკუნეებმა მნიშვნელოვნად შეამცირეს საქართველოს მოსახლეობა. **მახტანბეგ ჯაოჭვილის** შეფასებით, თუ საქართველოს მოსახლეობა 6 საუკუნის მანძილზე ისეთი ტემპებით გაიზარდებოდა, როგორც საშუალოდ მთელი მსოფლიოს მოსახლეობა იზრდებოდა, მაშინ 1800 წლისთვის იგი 5 მილიონზე ნაკლები არ უნდა ყოფილიყო, სინამდვილეში კი არაუმეტეს 800 ათასი კაცი შეადგინა; ე.ი. XIII-XVIII საუკუნეებში ჩვენს სამშობლოს მტერთა შემოსევის შედეგად 4,2 მილიონი პოტენციური მცხოვრები დააკლდა.

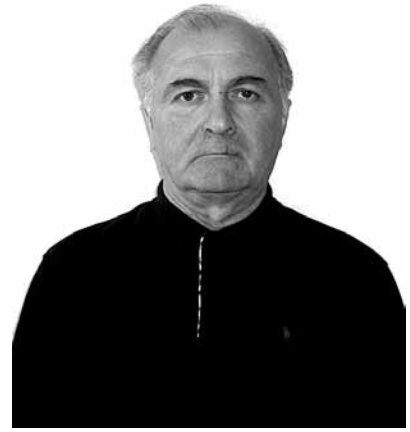
XIX საუკუნის საქართველოს მოსახლეობის ზრდაში ბუნებრივმატებასთან ერთად მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა მიგრაციული მატება. ამ პერიოდში რუსეთი დემოგრაფიული ანექსიის მიზნით საქართველოში ასახლებდა მოსახლეობას რუსეთიდან, ირანიდან, თურქეთიდან და სხვა ქვეყნებიდან. აღნიშნული დემოგრაფიული ექსპანსიის შედეგად მკვეთრად შეიცვალა საქართველოს „დემოკრატიული“ სურათი. თუ 1800 წლისთვის ქართველების ხვედრითი წილი საქართველოს მთლიან მოსახლეობაში 89%-ს აღწევდა, მოსახლეობის 1897 წლის აღწერით 69%-მდე შემცირდა.

1897-1913 წლებში საქართველოს მოსახლეობა 707 ათასი მცხოვრებით გაიზარდა, თუმცა, შემდგომ რიცხოვნობის კლებასთან გვაქვს საქმე – 1913-1917 წლებში იგი 263 ათასი კაცით შემცირდა, რომლიდანაც 102 ათა-

სი შობადობის დონის შემცირებაზე მოდის, ხოლო, 161 ათასი ფრონტზე დანაკარგებსა და მოკვდავობის ზრდაზე მშვიდობიან მოსახლეობაში.

მეოცე საუკუნის მეორე მეოთხედში მოსახლეობა ინტენსიურად იზრდებოდა, რამაც 1926-1940 წლებში 935 ათასი კაცი შეადგინა. ასეთი მასშტაბის ზრდას ადგილი ჰქონდა საქართველოს ფარგლებს გარეგან მოსახლეობის ინტენსიური ჩამოსახლების შედეგად, რომელიც საქართველოს ინდუსტრიალიზაციის საფარქვეშ მიმდინარეობდა. მიგრანტთა დიდი ნაწილი მოდიოდა რუსეთზე. ამიტომ, რუსი მოსახლეობის ხვედრითი წილი საქართველოს მოსახლეობაში 1926-1939 წლებში 3.6%-დან 8.7%-მდე გაიზარდა, მაშინ, როდესაც ქართველების ხვედრი წილი 67.1%-დან 61.4%-მდე შემცირდა, აფხაზებისა 2.2%-დან 1.6%-მდე, ხოლო, ოსების, აზერბაიჯანელებისა და სომხების ხვედრითი წილი პრაქტიკულად უცვლელი დარჩა.

მოსახლეობის მიგრაციის მეცნიერული შესწავლის გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ **ადაშიანები მიგრირებენ იმ ტერიტორიაზე, სადაც ცხოვრების მაღალი დონეა ძველ საცხოვრებელთან შედარებით. შესაბამისი ანალიზით აღმოჩნდა, რომ იმ პერიოდში ცხოვრების დონე რუსეთში გაცილებით მაღალი იყო საქართველოსთან შედარებით. ცხოვრების დონისა და ეკონომიკური განვითარების ისეთი მაჩვენებლები,**

მერაბ ხმალაძე,
ეკონომიკურ მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი

ბი, როგორცაა: მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მოცულობა ერთ მცხოვრებზე გაანგარიშებით, შემდეგ სურათს იძლევა: 1913 წლისთვის ერთ მცხოვრებზე საქართველოში მოდიოდა 21 მანეთის მრეწველობის პროდუქცია, რუსეთში – 32 მანეთის; 1940 წლისთვის კი შესაბამისად, საქართველოში – 156 მანეთის, რუსეთში 233 მანეთის. სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მოცულობა ერთ სულზე გაანგარიშებით 1913 წელს საქართველოში აღწევდა 69 მანეთს, რუსეთში 210 მანეთს. მაშინ რით უნდა აიხსნას ცხოვრების მაღალი დონის მქონე რუსეთიდან ცხოვრების დაბალი დონის მქონე საქართველოში მოსახლეობის ასეთი ინტენსიური მოზიდვა? საქართველოს უკეთესი ბუნებრივი კლიმატური პირობებით? საქართველოს დღევანდელ მაგალითზე ცხადად ჩანს, რომ ეს ფაქტორი არავითარ როლს არ თამაშობს. ჩანს, რომ ჩამოსახლებული მოსახლეობისთვის ხელოვნურად იქმნებოდა წამოსვლის ადგილთან შედარებით ცხოვრების უკეთესი პირობები.

1941 წელს საქართველოში 3690 ათასი კაცი ცხოვრობდა. მეორე მსოფლიო ომმა საქართველოს უდიდესი დემოგრაფიული დანაკარგები მიაყენა, მაგრამ, როგორც წესი, ომების დამთავრების შემდეგ შობადობის დონე იზრდება, რითაც ადგილი აქვს ომის დანაკარგების კომპენსაციას, მაგრამ საქართველოში ეს არ მომხდარა. რამდენადაც ქართულ

სტატისტიკურ-დემოგრაფიულ კრებულებში არ გაგვანია მონაცემები 1942–1949 წლების მოსახლეობის რიცხოვნობისა და ბუნებრივი მოძრაობის შესახებ, ამიტომ ვსარგებლობთ მოსახლეობის 1959 წლის აღწერის მონაცემებით, რომლის მიხედვითაც, ომის წლებში დაბადებულმა თაობამ შეადგინა 336 ათასი კაცი, ხოლო ომის შემდგომ, 1945–1949 წლებში დაბადებულებმა 316 ათასი, ე.ი. ომის წლებში დაბადებულებზე 20 ათასით ნაკლები, რაც პარადოქსულია, მაგრამ ფაქტია. ამიტომ ომის შემდგომ რამდენიმე წელს განვიხილავთ როგორც ომის დემოგრაფიული გავლენის გაგრძელებას და მისგან მოსახლეობის დანაკარგებს ვითვლით 1941–1950 წლებში. კერძოდ, 1940 წლისათვის საქართველოს მოსახლეობის ბუნებრივმა მატებამ 68 ათასი კაცი შეადგინა. თუ აღწერულ ბუნებრივ მატებას უცვლელად მივიღებთ 1941–1950 წლებში, მაშინ, საქართველოს მოსახლეობა მხოლოდ ამ ფაქტორის გავლენით, მიგრაციის გარეშე, უნდა გაზრდილიყო 680 ათასი კაცით და 1950 წლისათვის უნდა მიეღწია 4370 ათასისათვის. (მაგრამ სინამდვილეში მიადწია 3494 ათასს, ე.ი. საქართველოს მოსახლეობის დანაკარგებმა 1941–1950 წლებში შეადგინა 876 ათასი კაცი, რომელთაგან 400 ათასი მოდის ფრონტზე დაღუპულებზე, ხოლო 476 ათასი მოცემულ პერიოდში შობადობის შემცირებისა და მოკვდაობის დონის ზრდაზე). ომამდელი მოსახლეობის რიცხოვნობა საქართველომ აღიდგინა 1953 წელს.

საქართველოს მოსახლეობის ზრდაში საგარეო მიგრაცია დადებით როლს თამაშობდა 1956 წლამდე. ამის შემდგომ საქართველოდან მოსახლეობის გასვლა ჭარბობს შემოსვლას და გარე მიგრაცია მოსახლეობის ზრდის შემაფერხებელ ფაქტორად გვევლინება. აღნიშნული წლიდან საქართველოს მოსახლეობა იზრდება მხოლოდ ბუნებრივი მატების ხარჯზე, რითაც იგი არსებითად განსხვავდება ჩვენთვის ცნობილი წინა დემოგრაფიული ისტორიისაგან. წასულებში ძირითადად წარმოდგენილია არაქართველი მოსახლეობა, რამაც შესაბამისი სტრუქტურული ძვრები გამოიწვია მოსახლეობის ეროვნულ შემადგენლობაში. კერძოდ, 1959–1989 წლების აღწერების მონაცემებით, ქართველების ხვედრი წილი საქართველოს მოსახლეობაში 64%-დან 70%-მდე გაიზარდა, მაშინ, როდესაც სომეხი მოსახლეობის ხვედრი წილი 11%-დან 8%-მდე შემცირდა, რუსებისა – 10%-დან 6%-მდე და ა.შ. ამის საპირისპიროდ აზერბაიჯანელების ხვედრი წილი ამავე პერიოდში 3.8%-დან 5.7%-მდე გაიზარდა.

საქართველოს მოსახლეობის შემოსვლის შემცირების მიზეზად ქართველი დემოგრაფები თვლიან იმ გარემოებას, რომ ომის შემდგომ მოხდა საქართველოს სოფ-

ლის მოსახლეობის ომამდელ პერიოდთან შედარებით თითქმის ორჯერ ინტენსიური გადასვლა ქალაქებში საცხოვრებლად. იმავედროულად, შესუსტდა საქართველოს ომისშემდგომი ეკონომიკური განვითარების ტემპები, რამაც შეასუსტა მოთხოვნა გარედან შემოყვანილ მუშახელზე, ხოლო, არსებული მოთხოვნა სამუშაო ძალაზე საშინაო რესურსებით კმაყოფილებოდა. 1956–1991 წლებში მოსახლეობის საგარეო მიგრაციის უარყოფითი სადღოს სახით საქართველომ დაკარგა 402.3 ათასი მცხოვრები, რომელთაგან დაახლოებით 70 ათასი ქართველი იყო.

1992 წლისათვის საქართველოში ცხოვრობდა 5467.4 ათასი კაცი. ამის შემდეგ საქართველოში შექმნილ მეტად მძიმე სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ვითარებას მოჰყვა ასევე უკიდურესად მძიმე დემოგრაფიული შედეგები, რაც მოსახლეობის რიცხოვნობის სისტემატიურ შემცირებაში გამოიხატა. 1995 წლისათვის საქართველოს მოსახლეობა 5407 ათასამდე შემცირდა, ხოლო 2009 წლისთვის 4385.4 ათასამდე.

და ბოლოს კიდევ ერთხელ ჩამოვთვალოთ ჩვენს მიერ გამოთვლილი მიხლეობითი მონაცემები საქართველოს მოსახლეობის დანაკარგების შესახებ:

XIII – XVIII საუკუნეები	4200 ათასი,
1913 – 1917 წლები	263 ათასი,
1941 – 1950 წლები	876 ათასი,
1956 – 1991 წლები	402 ათასი,
1992 – 2009 წლები	1082 ათასი,
სულ – 6823 ათასი, ე.ი. ფაქტობრივად 7 მილიონამდე კაცი.	

АНОТАЦИЯ

НАСЕЛЕНИЕ ГРУЗИИ – ЛЕТОПИСЬ В ЦИФРАХ

Мераб Хмалაძე, доктор экономических наук, профессор

Наиболее правдоподобным считаем оценку численности населения Грузии в XIII веке в размере 2 миллиона человек. В условиях нормального развития в 1800 году население Грузии могло бы составить 5 миллионов, но не превышало 800 тысячи. В конце XIX века население страны составило 1894 тысяч.

На рост населения Грузии отрицательное влияние оказала первая и вторая мировая война. Население сократилось как в следствии прямых военных потерь, так и

в следствии снижения рождаемости. Довоенная численность (1941г. – 3690 тысяч) была восстановлена в 1953 году. Самое многочисленное население Грузия имела в 1992 году – 5467,4 тысяч. После этого, в результате возникновения тяжелых социально-экономических и политических процессов, численность населения резко сократилась и в 2009 году составила 4385,4 тысяч человек. По нашим оценкам, с XIII века до настоящего времени потери населения Грузии составляют до 7 миллион человек.